

Sygn. akt: I C 136/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 października 2021 r.

Sąd Okręgowy w Olsztynie I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący:	sędzia Rafał Kubicki
Protokolant:	sekr. Kamila Lobert-Bruździak

po rozpoznaniu w dniu 26 października 2021 r. w Olsztynie na rozprawie

sprawy z powództwa (...) sp. z o.o. w S.

przeciwko R. S.

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

I. oddała powództwo,

II. oddała wniosek powoda o zasądzenie kosztów procesu i odstępuje od obciążania powoda kosztami procesu poniesionymi przez pozwanego.

sędzia Rafał Kubicki

Sygn. akt I C 136/21

UZASADNIENIE

(...) sp. z o.o. w S. w pozwie wniesionym 4.02.2021 r. przeciwko R. S. wniósł o uznanie za bezskuteczne wobec powoda:

- umowy darowizny z 2.03.2018 r. (Rep. (...)Kancelarii Notarialnej J. Z. (1) w O.) zawartą między pozwanym (obdarowanym) a jego matką – dłużnikiem powoda B. S. (darczyńcą), której przedmiotem była nieruchomość zabudowana położona w O. (KW Nr (...)),

- oświadczenia z 12.04.2018 r. (Rep. (...) Kancelarii Notarialnej J. Z. w O.), obciążającego całą nieruchomość opisaną w KW Nr (...) (nowy numer) dożywotnimi i nieograniczonymi w czasie służebnościami osobistymi polegającymi na prawie korzystania na rzecz B. i K. S. (1),

w celu zaspokojenia wierzytelności powoda, na którą składają się kwoty: 142.778,16 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 31.10.2018 r. do dnia zapłaty, 5.401,75 zł (koszty procesu), 149 zł (koszty klauzuli wykonalności) i 3.000 zł (koszty egzekucji), jako podstawę wskazując art. 527 w zw. z art. 530 k.p.c. i w zw. z art. 22 § 2 k.s.h.

Odpowiadając na pozew, pozwany wniósł o oddalenie powództwa i zarzucił, że:

- powód niewłaściwie sformułował wnioski dowodowe i powództwo jest nieudowodnione, w szczególności: zamiar pokrzywdzenia przez B. S. przysłych wierzycieli (spowodowania swej niewypłacalności i uniemożliwienia im zaspokojenia), wiedza pozwanego o zamiarze i świadomość dłużnika pokrzywdzenia przysłych wierzycieli, podczas gdy dla zastosowania art. 530 k.c. niezbędne jest udowodnienie nie tylko faktu, że dłużnik w dacie zaskarżonej czynności może mieć

w przyszłości wierzycieli, lecz również faktu, że przez zaskarżoną czynność miał zamiar pokrzywdzenia przysłych wierzycieli, więc że celem tej czynności było spowodowanie swej niewypłacalności i uniemożliwienie im zaspokojenia, a w tym przypadku taki zamiar nie istniał,

- zaskarżone czynności miały inne podłoże: choroby B. i K. S. (1), skutkujące ich decyzją o podziale ich majątku na dwóch synów, w tym pozwanego,

- B. S. jako (...) spółki jawnej (...) (będącej bezspornie dłużnikiem powoda na kwoty wymienione w pozwie) nigdy nie prowadziła spraw tej spółki (zajmował się tym jej mąż K.),

- w dacie zaskarżonych czynności sytuacja ww. spółki była dobra, a jej załamanie nastąpiło dopiero na przełomie 2018 i 2019 r. - z przyczyn, które dotknęły całą branżę.

Bezsporne fakty istotne dla rozstrzygnięcia:

Umową darowizny z 2.03.2018 r. (Rep. (...)Kancelarii Notarialnej J. Z. (1) w O.) B. S. oświadczyła, że nieruchomością zabudowaną domem mieszkalnym, położoną w O. przy ul. (...) (KW Nr (...)), wartą 500.000 zł, którą nabyła na podstawie umowy majątkowej małżeńskiej o wyłączenie wspólności ustawowej i o podział majątku wspólnego z dnia 3.12.2004 r., daruje swojemu synowi R. S. (odpis aktu k. 158-162),

Aktem notarialnym z 12.04.2018 r. (Rep. (...)Kancelarii Notarialnej J. Z. (1) w O.) R. S. oświadczył wobec swoich rodziców: B. i K. S. (1), że ustanawia na ich rzecz dożywotnią i nieodpłatną służebność osobistą, polegającą na prawie korzystania z całej nieruchomości stanowiącej działkę gruntu nr (...) o pow. 825 m² położonej w O. przy ul. (...) - KW Nr (...), a B. i K. S. (1) wyrazili na to zgodę (odpis aktu k. 163-166),

Powód jest wierzycielem Bazi B. K. S. sp. j. w O. na kwoty wskazane we wstępie tego uzasadnienia, a wierzytelność powstała w ten sposób, że powód sprzedał tej spółce w sierpniu 2018 r. dużą ilość (1.400 l) preparatu do zaprawiania roślin z odroczonym terminem płatności tzw. kredyt kupiecki – z terminem płatności odroczonym do 30.10.2018 r. (niezaprzeczone twierdzenia pozwu k. 4v, potwierdzone ankietami klienta k. 6-7, fakturą z 22.08.2018 r. k. 8, potwierdzeniem salda z 29.11.2018 r.).

Nie była to pierwsza sprzedaż tego typu między stronami – współpracowały one od 2016 r., kiedy to doszło do 12 transakcji na sumę 140.706,30 zł, następnie w 2017 r. do 9 transakcji na sumę 47.321,30 zł, zaś w 2018 r. były 3 transakcje na sumę 150.762 zł i z wyjątkiem ostatniej z nich wszystkie zostały zapłacone (niezaprzeczone twierdzenia odpowiedzi na pozew k. 128v),

Sporna wierzytelność w części dotyczącej długu głównego, odsetkowego i kosztów procesu stwierdzona jest prawomocnym nakazem zapłaty Sądu Rejonowego w O. z 18.02.2019 r. – sygn. (...) (k. 172), ponadto w części dotyczącej kosztów postępowania klauzulowego punktem 2. postanowienia z 23.04.2019 r. – sygn. (...) (k. 172v) wydającego wierzycielowi dalsze tytuły wykonawcze,

Sporna wierzytelność była przez powoda egzekwowana w postępowaniu GKm (...)Komornika Sądowego przy SR w (...) M. K. i egzekucja

z majątku spółki (...) została umorzona jako bezskuteczna 2 grudnia 2020 r., tytuł wykonawczy został zwrócony wierzycielowi, który poniósł wskazaną wcześniej zaliczkę na koszty postępowania (postanowienie o umorzeniu egzekucji k. 21, pismo – zwrot tytułu wykonawczego k. 171). W planie podziału sumy uzyskanej przez komornika sądowego z egzekucji nieruchomości stanowiącej składnik majątku spółki jawnej (...) (KW (...)) powodowi przyznano

i wypłacono jedynie sumę 2.814,50 zł (plan podziału k. 13-20). W majątki spółki jawnej (...) pozostała po egzekucji nieruchomość gruntowa położona w S. – działka nr (...) z użytkowaniu wieczystym, co do której nikt nie przystąpił do drugiej licytacji i żaden wierzyciel nie przejął nieruchomości na własność (postanowienie z 31.07.2020 r. k. 22).

(...) spółki jawnej (...) byli i są rodzice pozwanego: K. i B. S., uprawnieni do samodzielnej reprezentacji spółki (odpis z KRS k. 25-26).

Powód nie pozywał (...) spółki jawnej (...), nie wnosił o nadanie wobec nich klauzuli wykonalności i wobec tego nie dysponuje tytułem wykonawczym przeciwko nim (wyjaśnienia pełnomocnika powoda w protokole rozprawy k. 169).

Nie było też sporne, dlaczego ta sama nieruchomość opisana jest w żądaniach powoda różnymi numerami KW – otóż z wydruków z KW Nr (...) (Rubryka 0.3 – k. 28) i KW Nr (...) (Rubryka 0.2 – k. 36) wynika, że księgę tę zamknięto w związku z faktem, iż dla tej nieruchomości prowadzona jest księga wieczysta KW Nr (...), natomiast założenie KW Nr (...) nastąpiło w wyniku odłączenia części nieruchomości z innej księgi wieczystej.

Wyrokiem SR w (...)z 11.12.2020 r. (II K (...)) B. i K. S. (1) zostali uniewinnieni od zarzutu, że w okresie od 26.07 do 17.10.2018 r. zlecili innemu wierzycielowi usługę transportową zgodnie ze zleceniami transportowymi, które zostały zrealizowane, za które w rzeczywistości nie zamierzali zapłacić i nie zapłacili wskazanych kwot na fakturach, czym doprowadzili tego wierzyciela do niekorzystnego rozporządzenia własnym mieniem na łączną kwotę 9.864,60 zł - art. 286 § 1 kk w zw. z art. 12 § 1 kk (odpis wyroku k. 83-84).

Sporne fakty istotne dla rozstrzygnięcia i rozważania

Stan faktyczny w znacznym zakresie nie był sporny i był potwierdzony niekwestionowanymi, dołączonymi przez strony dokumentami, które nie budziły wątpliwości Sądu. W szczególności nie były sporne: powstanie i wysokość wierzytelności powoda wobec spółki jawnej (...) chronionej tym powództwem, istnienie, wysokość i zaspokojenie wcześniejszych wierzytelności powoda wobec spółki jawnej (...), ponoszenie odpowiedzialności za długi tej spółki solidarnie przez jej współników – rodziców pozwanego od 2012 r. (patrz: tekst jednolity umowy spółki k. 119 uchwała k. 121) na podstawie art. 22 § 2 k.s.h. (w tym przez darczyńcę B. S.), pokrewieństwo (matka–syn) między darczyńcą a obdarowanym, treść zaskarżonych czynności prawnych oraz bezskuteczność egzekucji chronionej wierzytelności z majątku spółki jawnej.

Wielość podpisów znajdujących się pod dokumentami zgromadzonymi w aktach tej sprawy (ankieta klienta k. 6, rachunek zysków i strat k. 90, uchwała współników k. 121) wyklucza uznanie za wiarygodne zeznań świadka B. S. w tym zakresie za wiarygodne, a przez to twierdzeń pozwanego w tym zakresie za udowodnione – że matka pozwanego nie zajmowała się sprawami spółki (...).

Pozwany udowodnił następującymi dokumentami, swoimi wiarygodnymi zeznaniami oraz wiarygodnymi w tym zakresie zeznaniami świadka B. S., że:

W dacie zaskarżonych czynności prawnych (...) spółki jawnej (...) (rodzice pozwanego) byli w złym stanie zdrowia – B. S. przeżyła dwa zawały serca i cierpiała na chorobę naczyń wieńcowych, a K. S. (1) cierpiał na migotanie przedsionków serca, nadciśnienie tętnicze i cukrzycę typu 2 (dowód: karta wypisowa ze szpitalnego oddziału ratunkowego z 17.09.2012 r. k. 61, karty informacyjne z leczenia szpitalnego k. 62, 64-67, karta informacyjna z pobytu w izbie przyjęć k. 63) i z związku z tym postanowili dokonać podziału swego majątku w ten sposób, że pozwanemu darować nieruchomość zabudowaną domem jednorodzinny (w której nadal zamieszkują), zaś drugiemu synowi w przyszłości (do tego jeszcze nie doszło) przekazać w bliżej nieokreślonej dotąd formie majątek związany z działalnością spółki jawnej (...). Na koniec 2017 r. środki trwałe spółki (...) miały wartość bilansową 1.520.000 zł, środki transportu 342.000 zł, zapasy 1.330.311 zł, obroty 24.359.000 zł, zysk netto 35.000 zł. W dacie zaskarżonych czynności prawnych w skład majątku ich spółki wchodziły nieruchomości: baza w O. warta 1.809.000 zł, punkt handlowy w A. warty 478.000 zł i punkt handlowy w S. warty 639.000 zł (deklaracje PIT-36L, PIT/B, PIT-36 – k. 68-82, rachunek zysków i strat k. 90, bilans

k. 92-94, ewidencja środków trwałych k. 95-104, sprawozdanie k. 105-106, stany magazynowe k. 107-108, operaty szacunkowe k. 109-112). Załamanie sytuacji spółki nastąpiło na przełomie 2018 i 2019 r. i wynikało ogólnego kryzysu w branży. Spółka zawiesiła działalność w kwietniu 2019 r.

Sąd pominął jako nieistotny dla rozstrzygnięcia wobec podanej w odpowiedzi na pozew tezy dowód z zeznań świadka P. N. oraz jako niedopuszczalny (sprzeczny z zasadą bezpośredniości) dowód z protokołu zeznań tej osoby z akt innej sprawy.

Pozwany nie dysponował tytułami wykonawczymi z będącymi ich podstawą danymi fakturowymi, których zażądał od niego powód w piśmie procesowym z 22 marca 2021 r. Ostatecznie Sąd nie zażądał tych dokumentów od (...) spółki jawnej (...), uznając, że nie będą one przydatne dla rozstrzygnięcia. Chodziło o tytuły wykonawcze wierzycieli uczestniczących w planie podziału (k. 13). W ocenie Sądu tytuły wykonawcze zostały wyczerpująco opisane przez komornika na s. 2 i 3 planu podziału i wynika z tego zestawienia, że żaden z tych tytułów nie powstał przed dokonaniem zaskarżonych w tej sprawie czynności prawnych (najdawniejszy tytuł egzekucyjny powstał we wrześniu 2018 r.). Ponadto nawet gdy okazało się, że faktury będące podstawą wydania nakazów zapłaty i wyroków dla wierzycieli spółki (...) wskazują na dawniejsze daty wymagalności wierzytelności (stanowiące początek opóźnienia w zapłacie), byłoby to obojętne dla wyniku tej sprawy z tego względu, że powód w zakresie ostatniej ze swych wierzytelności – jedynej niezaspokojonej przez spółkę (...) był bezspornie wierzycielem przyszłym w odniesieniu do daty dokonania zaskarżonych w tej sprawie czynności prawnych (do czynności tych doszło zanim powstała wierzytelność mająca być chronioną w tej sprawie), a to wywołuje opisane niżej zaostrenie przesłanek skuteczności skargi pauliańskiej. Kwestia zadłużenia wobec banków, poruszona w replice na odpowiedź na pozew, została wyjaśniona zeznaniami świadka B. S., z których wynika, że w obu bankach (...) i Bank Spółdzielczy w O.) spółka posiadała odnawialną co rok linię kredytową, wartość wykorzystanych środków widniała jako zadłużenie, przy czym zabezpieczenie hipoteczne na nieruchomościach przekraczało znacznie sumy tych wykorzystanych środków.

Korzyścią majątkową uzyskaną bezpłatnie (nieodpłatnie) jest korzyść, za którą osoba trzecia nie spełniła ani nie zobowiązała się spełnić ekwiwalentnego świadczenia w ramach tego samego lub innego stosunku prawnego (wyrok SN z 12 czerwca 2002 r., III CKN 13 12/00, LEX nr 55503, M. Pyziak-Szafnicka (w:) System prawa prywatnego, t. 6, s. 1270 i n.). Mając na uwadze przytoczoną wykładnię, za nieodpłatne można uznawać również czynności częściowo odpłatne (negotium mixtum cum donatione) lub o symbolicznym świadczeniu jednej ze stron, w którym brak ekwiwalentności świadczeń stron wskazuje wyraźnie na ich nieodpłatny charakter (wyrok SN z 16 lutego 1998 r., II CKN 599/97, OSNC 1998, nr 10, poz. 160). Według Sądu Najwyższego we wszystkich przypadkach, gdy ochrona pewnych praw czy interesów uzależniona jest od nieodpłatnego charakteru dokonanej czynności, przyjęcie formalnego kryterium odpłatności czyniłoby tą ochronę czysto iluzoryczną,

a doświadczenie wskazuje bowiem, że czynności nieodpłatne zastąpione zostałyby czynnościami, w których świadczeniu jednej strony odpowiadałoby świadczenie drugiej, tyle że o wartości niewspółmiernie niższej, lecz nie wydaje się, aby było to zgodne z intencją ustawodawcy (wyrok SN z 12 czerwca 2002 r., III CKN 13 12/00, LEX nr 55503). Uzyskanie korzyści majątkowej „bezpłatnie” musi być rozumiane szerzej niż darowizna, umowa nieodpłatna czy umowa jednostronnie zobowiązująca. Obejmuje ono bowiem wszelkie czynności prowadzące do uzyskania korzyści, które nie znalazły odpowiedniego ekwiwalentu w ujęciu obiektywnym (wyrok SA w B. z 23 marca 2005 r., I ACa 98/05, OSAB 2005, z. 2, poz. 11). Umowa darowizny stanowi niewątpliwie trzon pojęcia, którym posługuje się art. 528 k.c. i każda darowizna jest na pewno przypadkiem czynności, do których odnosi się art. 528 k.c. (M. Pyziak-Szafnicka (w:) System prawa prywatnego, t. 6, s. 1270, wyrok Sądu Okręgowego w Przemyślu z 20 marca 2013 r., I C 907/13). Tym samym nie budzi żadnych wątpliwości, że darowizna – nawet połączona ze „wzajemnym” ustanowieniem służebności osobistej - stanowiła dla pozwanego korzyść majątkową uzyskaną bezpłatnie, wobec czego na gruncie art. 528 k.c. nieistotną staje się kwestia, czy pozwany wiedział i czy mógł się dowiedzieć o długach spółki jawnej, której współnikami byli rodzice i o tym, że dłużnicy (mowa tu i o spółce jawnej, i o jej współnikach) działali ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela.

Powód opiera swe roszczenie na art. 527 § 1-3 k.c., zgodnie z którym, gdy wskutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, każdy z wierzycieli może żądać

uznania tej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego, jeżeli dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a osoba trzecia o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć (§ 1); czynność prawna dłużnika jest dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, jeżeli wskutek tej czynności dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności (§ 2); jeżeli natomiast wskutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli uzyskała korzyść majątkową osoba będąca w bliskim z nim stosunku, domniemywa się, że osoba ta wiedziała, iż dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli (§ 3). Wszystkie wymienione przesłanki muszą wystąpić kumulatywnie, a ciężar ich udowodnienia co do zasady - zgodnie z regułą dowodową wyrażoną w art. 6 k.c. - obciąża wierzyciela, który jest uprawniony do zaskarżenia czynności prawnej dłużnika. Przewidziana w art. 527 k.c. instytucja skargi pauliańskiej ma zastosowanie wówczas, gdy dłużnik swoim nielojalnym względem wierzyciela zachowaniem uniemożliwił realizację wierzytelności, gdyż doprowadził się do niewypłacalności albo tę niewypłacalność powiększył,

a korzyść z jego działania odniosła osoba trzecia. Okoliczność działania dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela ustala się za pomocą domniemania faktycznego opartego na zapatrywaniu, iż dłużnik wiedział o istnieniu wierzycieli oraz że znał skutek dokonywanej czynności dla jego majątku (usunięcie lub nieuzyskanie określonych składników majątku). Paragraf 3 art. 527 ułatwia sytuację procesową wierzyciela, gdy wskutek dokonanej czynności korzyść otrzymała osoba będąca

w bliskim stosunku z dłużnikiem. W takim bowiem przypadku wierzyciel zostaje zwolniony z konieczności dowodzenia, że osoba trzecia wiedziała o tym, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. Wierzyciel musi wówczas udowodnić jedynie podstawę domniemania - istnienie bliskiego stosunku między dłużnikiem a osobą trzecią w chwili dokonywania zaskarżonej czynności. Chodzi tu

o faktyczną bliskość pozwalającą przyjąć, że osoba trzecia mogła znać sytuację majątkową dłużnika i cel jego działań.

Jednak szczególny charakter tej sprawy polega na tym, że niewątpliwie powód jest w okolicznościach tej sprawy pokrzywdzonym „przyszłym wierzycielem”, o którym mowa w art. 530 k.c. Jeżeli wierzytelność pokrzywdzonego nie istnieje w chwili dokonywanej czynności, czynność jest wadliwa, gdy dłużnik ma zamiar pokrzywdzenia wierzyciela. Niezbędne jest tu zatem udowodnienie przez wierzyciela – oczywiście za pomocą domniemań faktycznych – trzech faktów ze sfery psychiki dłużnika: 1) w chwili dokonywania zaskarżonej czynności dłużnik liczył się z tym, że w związku ze swoją działalnością może mieć w przyszłości wierzycieli, 2) dłużnik zdawał sobie sprawę ze skutków dokonywanej czynności dla jego majątku, 3) dokonując zaskarżonej czynności, dłużnik działał w zamiarze pokrzywdzenia wierzycieli – chodzi tu o zamiar wyłączny i bezpośredni (Komentarz 2021, M. - L. - do art. 530 k.c.). Spełnienie dwóch pierwszych wymagań jest w tej sprawie oczywiste – nic nie wskazuje na to, by w marcu i kwietniu 2018 r. rodzice pozwanego mieli zamiar likwidacji działalności spółki (nie wskazują na to ani twierdzenia stron, ani dowody), ponadto matka pozwanego oczywiście musiała zdawać sobie sprawę z tego, że darując składnik wyczerpujący niemal cały jej majątek niezwiązany z działalnością spółki obniża swą wypłacalność na przyszłość. Jednak dodatkowe spełnienie ostatniego wymagania nie nastąpiło, ponieważ musiałoby polegać na wykazaniu przez powoda, że już w marcu 2018 r. matka pozwanego powzięła zamiar oszukania przyszłych wierzycieli. W ocenie Sądu, do takiego wniosku nie można dojść ani drogą dowodów powoda (zarówno tych przeprowadzonych, jak i pominiętych), ani drogą domniemań faktycznych. Spełnienie tej przesłanki wymagałoby wykazania „kontrolowanej upadłości”, a okoliczności sprawy temu wręcz przeczą. Dokumentacja księgowa poprzedzająca na krótko marzec 2018 r. nie wskazuje na przewidywalne problemy finansowe spółki, które nastąpiły w dalszym czasie. Nic też nie wskazuje na to, by wspólnicy spółki jawnej zmierzali do „upłynnienia” bardzo wartościowego majątku spółki – a przecież logiczną konsekwencją twierdzenia o zamiarze oszukania przyszłych wierzycieli musiałaby być choćby próba ukrycia również majątku spółki przed wierzycielami. Takiemu zamiarowi oszukania przeczy także fakt, że niespłacona pozostała tylko jedna – ostatnia z wierzytelności powoda wobec spółki jawnej. Należy przypuszczać, że gdyby powód miał paść ofiarą oszustwa, rodzice pozwanego podjęliby próbę pozyskania towarów od powoda z odroczonej na kilka miesięcy terminem zapłaty ceny.

Sąd dał wiarę zeznaniom świadka, że darowizna nie została dokonana w zamiarze pokrzywdzenia powoda jako przyszłego wierzyciela, a także zeznaniom pozwanego, że nie znał sytuacji majątkowej spółki jawnej, nie zajmował się w ogólnie sprawami tej spółki i tym bardziej nie wiedział o tym, by jego matka miała zamiar pokrzywdzić wierzyciela i by do pokrzywdzenia takiego w ogóle w tamtym czasie doszło.

Dlatego na podstawie art. 530 k.c. powództwo oddalono. O kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c., uznając, że konieczne jest odstąpienie od obciążania powoda kosztami procesu poniesionymi przez pozwanego. Powód został wystarczająco poszkodowany brakiem zapłaty ceny, by teraz dodatkowo karać go zasądzeniem kosztów, a wytaczając powództwo mógł mieć uzasadnione przekonanie, że jego żądanie jest usprawiedliwione.

sędzia R. K.